85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том I

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том I

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение проект НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I

ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ПЪТЯТ КЪМ УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНА КОХЕЗИЯ –
МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ РИСКОВЕ И БАРИЕРИ
Проф. д.ик.н. Димитър М. Иванов …… 7

ПРОБЛЕМАТИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Проф. д-р Митко Димитров …… 31

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО
НА ПУБЛИЧНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И ИМОТИТЕ –
ДЪРЖАВНАТА И ОБЩИНСКА СОБСТВЕНОСТ
Проф. д.н. Борислав Борисов …….. 51

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНЫЙ КРИЗИС И ЕГО ПРОЯВЛЕНИЕ
В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19
д.э.н., профессор, Зверяков Михаил Иванович …… 59

ИЗМЕРВАНЕ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПАНДЕМИЯТА
ОТ COVID-19 ВЪРХУ КОРПОРАТИВНИТЕ ПОЛИТИКИ
ЗА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Андрей Захариев …… 67

ОБЛАГОРОДЯВАНЕ НА ПЛОСКИЯ ДАНЪК В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Румен Брусарски …… 75

ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ИНТЕГРАЦИЯ В ГЛОБАЛНИТЕ ЦИФРОВИ ВЕРИГИ
ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ
Проф. д-р Сава Димов …… 83

ЕФЕКТИ ОТ ПРОГРАМАТА НА ЕЦБ ЗА ЗАКУПУВАНЕ НА АКТИВИ
В УСЛОВИЯТА НА ИЗВЪНРЕДНА СИТУАЦИЯ, ПРИЧИНЕНА ОТ ПАНДЕМИЯ
Проф. д-р Силвия Трифонова …… 95

ТЕСТВАНЕ НА КОРЕКТИВНИ ВЕРОЯТНОСТНИ МОДЕЛИ
ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОПЦИИ ВЪРХУ АКЦИИ
Проф. д-р Стефан Симеонов, Д-р Теодор Тодоров …… 108

КОНКУРЕНЦИЯ И КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР (2011-2020 г.). СТРУКТУРЕН АНАЛИЗ
И ЕМПИРИЧНИ НАБЛЮДЕНИЯ
Проф. д-р Стоян Проданов …… 116

THE IMPLEMENTATION OF GOALS OF BALANCED DEVELOPMENT
OF POLAND AGAINST THE CHALLENGES AND DANGERS
OF WASTE MANAGEMENT
Assoc. Prof. Ireneusz T. Dziubek, Dr Tatiana Manasterska 126

MODERN FEATURES OF TRUST ASSET MANAGEMENT
Postgraduate student Stanislav Perminov, Assoc. Prof. Deniss Djakons, PhD 136

ИНДУСТРИЯТА НА ХЕДЖ ФОНДОВЕТЕ В ЕРАТА
НА РАЗХЛАБЕНИТЕ ПАРИЧНИ ПОЛИТИКИ И COVID-19
Доц. д-р Александър Ганчев 142

РАЗНОСКИТЕ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА
НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев 150

ВЛИЯНИЕ СТРУКТУРЫ ЭКОНОМИКИ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ
УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И РАЗВИТИЯ
Кандидат экономических наук, доцент Шараг Елена Сергеевна 159

СТРАТЕГИЧЕСКИ ДЕЙСТВИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ СТОПАНСКИ
ОРГАНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
Доц. д-р Илиан Минков 166

ИНСТИТУЦИИ И НЕРАВЕНСТВО
Доц. д-р Калин Господинов 174

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПОДХОД КЪМ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ -
ВЪЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ
Доц. д-р Калоян Колев 181

ПРОБЛЕМИ НА ЛОЯЛНОСТТА В БАНКОВИТЕ ИНСТИТУЦИИ
ПРИ СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Катя Личева 190

ЦЕЛЕСЪОБРАЗНОСТ И ЕФЕКТИ
НА МЕЖДУРЕГИОНАЛНАТА ДАНЪЧНА КОНКУРЕНЦИЯ
Доц. д-р Людмил Найденов 196

ВЪЗМОЖНИ ГРЕШКИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО
НА ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ В БЪЛГАРСКАТА ПРАКТИКА
Доц. д-р Марин Маринов, Красимир Парашкевов 204

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 210

ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID ВЪРХУ ЗДРАВНИТЕ РАЗХОДИ
Доц. д-р Николай Атанасов 219

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА НА ДЪРЖАВНОТО ФИНАНСИРАНЕ
НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ
Доц. д-р Пламен Йорданов, **Гл. ас. д-р Маргарита Николова** 230

ФИСКАЛНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ ЗА ЛИЦА С УВРЕЖДАНИЯ КАТО ПРИКРИТИ
СОЦИАЛНИ ПЛАЩАНИЯ ПРИ ИНВАЛИДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, Ас. д-р Йордан Йорданов,
Докторант Жанета Ангелова 238

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов 246

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СПРАВЕДЛИВОСТ –
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Силвия Топлева 251

ДЪЛГОСРОЧНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
НА ПАНДЕМИИТЕ – УРОЦИ ОТ НЯКОИ ПРЕДХОДНИ КРИЗИ
Гл. ас. д-р Александър Б. Тодоров 258

ЕВРОФИНАНСИРАНЕТО КАТО СРЕДСТВО ЗА ПОВИШАВАНЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР
„ПРОИЗВОДСТВО НА ОБЛЕКЛО ОТ ТЕКСТИЛ“
Гл. ас. д-р Ангелина Терзиева 266

НЯКОИ АСПЕКТИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА COVID-19
ВЪРХУ БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Гл. ас. д-р Анелия Панева 274

ПАЗАРЪТ НА ЗДРАВНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ –
СЪСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 281

ФИСКАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ –
НЕОБХОДИМОСТ, УСЛОВИЯ И ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Димитър Костов 289

БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА
Гл. ас. д-р Петя Василева 297

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ
СЪС СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОСЪЮЗА
Гл. ас. д-р Сергей Радуканов 304

ПРОМЕНЯЩИТЕ СЕ РОЛИ НА ФИСКАЛНАТА И ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА
В СВЕТЛИНАТА НА COVID-19 В СТРАНИ С РАЗЛИЧЕН ПАРИЧЕН РЕЖИМ
Гл. ас. д-р Соня Георгиева 310

АСПЕКТИ НА НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКАТА
ПО ЗАЕТОСТТА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД НЕЯ
Гл. ас. д-р Таня Илиева ……..……..……..……..… 320

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ИНВЕСТИЦИОННИ СТРАТЕГИИ –
ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВИ РЕЗУЛТАТИ
ОТ АКТИВНО ИНВЕСТИРАНЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов ……...……. 325

ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ПРЕД БЪДЕЩИТЕ ПЕНСИОНЕРИ
В КОНТЕКСТА НА НОРМАТИВНИТЕ ПРОМЕНИ ВЪВ ВТОРИ СТЪЛБ
НА ПЕНСИОННИЯ МОДЕЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Йордан Йорданов ……...……. 334

ПАЗАРЪТ НА БАНКОВИ ДЕПОЗИТИ В БЪЛГАРИЯ:
ДИНАМИКА И СТРУКТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ
Ас. д-р Радослав Къновски …….....……. 340

ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОСТТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ
Д-р Антон Сотиров, **Д-р Никола Пищалов** …….....……. 347

НАДНОРМЕНОТО ТЕГЛО И ЗАТЛЪСТЯВАНЕТО
КАТО РИСКОВ ФАКТОР ЗА ЗДРАВЕТО
Д-р Орлин Цветков …….....…….……. 354

МЕРКИ НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ НА САЩ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА COVID-19
Д-р Свилен Колев .....…….……. 359

STATE AID ENFORCEMENT LAW IN THE ENERGY SECTOR
IN ALBANIA
Lecturer of Law, **Dr. Anduena Gjevori** ……..…….……. 366

БАНКОВАТА ТАЙНА КАТО КОМПОНЕНТА НА БАНКОВАТА
СИГУРНОСТ – ФИНАНСОВО-ПРАВНИ АСПЕКТИ
Преп. Игнат Папазов ……..…….……. 374

THE HISTORICAL EVOLUTION OF THE GOVERNMENT
SECURITIES MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA
Olesea Speian, PhD Student ……..……...…….……. 378

ПРОМЕНИ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГУЛАТОРНИ КАПИТАЛОВИ
ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПОКРИТИ ОБЛИГАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Докторант Борислав Киров ..……...……..……. 386

АВТОМОБИЛНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ И МЯСТОТО
НА ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА НА НЕГО
Докторант Ваня Галчева ……...……. 393

ЕФЕКТИ ВЪРХУ ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА В РЕЗУЛТАТ
ОТ НАМАЛЯВАНЕТО НА НАЛИЧНИТЕ ПАРИ В ОБРАЩЕНИЕ
Докторант Владимир Сиркаров ……..……. 398

ВЛИЯНИЕ НА КОЕФИЦИЕНТА P/E И ДИВИДЕНТНАТА
ДОХОДНОСТ ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА АКЦИИТЕ
НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР
Докторант Владислав Любенов …….....…… 405

ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА МСП
В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ
Докторант Даниел Данчев …….....…… 413

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ
ЧРЕЗ ГРАНИЦИТЕ НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ ДОХОД
Докторант Жанета Ангелова .....…… 421

ЦИФРОВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО – СРЕДСТВО
ЗА ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ И РАДИКАЛНА
ПРОМЯНА НА НАЧИНА НА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА МЕДИЦИНСКИ
И ЗДРАВНИ ГРИЖИ
Докторант Живка Петрова .....…… 429

ДЕБАТЪТ МЕЖДУ БАНКОВАТА И ВАЛУТНАТА ШКОЛА ОТ 19-И ВЕК –
ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПАРАЛЕЛИ СЪС СЪВРЕМЕННИТЕ
МОНЕТАРНИ РЕАЛНОСТИ
Докторант Кузман Илиев .....…… 438

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МЕНИДЖМЪНТА НА ЛЕЧЕБНИТЕ
ЗАВЕДЕНИЯ В УСЛОВИЯ НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
(ПО ПРИМЕРА НА УНИВЕРСИТЕТСКА МНОГОПРОФИЛНА БОЛНИЦА
ЗА АКТИВНО ЛЕЧЕНИЕ „СЪРЦЕ И МОЗЪК“ – ПЛЕВЕН)
Докторант Люба Митева .....…… 446

БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИТЕ – ГОЛЕМИТЕ ПОЛЗИ
ЗА МАЛКИТЕ БАНКИ
Докторант Марина Милинова .....…… 453

ОТРИЦАТЕЛНИ ЛИХВЕНИ НИВА – ЕМПИРИЧЕН ОПИТ
Докторант Милена Пешева .....…… 460

ФИНАНСОВИЯТ ФЕЪРПЛЕЙ В ЖЕНСКИЯ ФУТБОЛ –
НЕОБХОДИМОСТ ИЛИ ВЪЗМОЖНОСТ
Докторант Нено Ненов ……..…… 468

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ПРЕМИЙНИЯ ПРИХОД
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Докторант Николай Илиев ….…… 474

РАЗВИТИЕ НА ИМУЩЕСТВЕНОТО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ОТНОШЕНИЯ
Докторант Радка Василева ….…… 480

КОНСОЛИДАЦИЯТА НА БАНКОВИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОСТ
Докторант Рая Драгоева ……..…… 488

ИНСТРУМЕНТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ
ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ
Докторант Стефан Пешов .....……. 496

ПРОГНОЗИРАНЕ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ -
ОТКЛОНЕНИЕ НА ФАКТИЧЕСКОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ
НА КОНСОЛИДИРАНАТА ФИСКАЛНА ПРОГРАМА
СПРЯМО ЗАКОНА ЗА БЮДЖЕТА НА БЪЛГАРИЯ
Докторант Юлиан Войнов .....……. 501

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА РОЛЯТА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
ПРИ ДОКУМЕНТИРАНЕТО В СЧЕТОВОДСТВОТО
Проф. д-р Атанас Атанасов .....……. 511

ОСОБЕНОСТИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ
НА СТОКИТЕ В УСЛОВИЯТА COVID-19
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова .....……. 517

АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
ПРЕД СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПРОМЕНИТЕ СЛЕД БРЕКЗИТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, Д-р Марий Стоянов .....……. 524

КЪМ НОВ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО
ПО МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ
Доц. д-р Диана Ималова, Доц. д-р Венцислав Вечев .....……. 532

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Красимира Славева .....……. 541

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗАВИСИМОСТТА МЕЖДУ
ЦИФРОВИЗАЦИЯТА НА ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ
Доц. д-р Маргарита Шопова, Гл. ас. д-р Евгени Овчинников,
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов .....……..…. 549

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СПОРАЗУМЕНИЯ ЗА СВОБОДНА
ТЪРГОВИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ОТ ПОЗИЦИЯТА
НА МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ В ЕС
Доц. д-р Момчил Антов .....……..…. 557

INNOVATIVE METHODS FOR ACCOUNTING EDUCATION –
EXPERIENCE AND GLOBAL LESSONS LEARNED
Assoc. Prof. Nadya Velinova-Sokolova, PhD ……..……..…..…. 564

ФИНАНСОВИЯТ ФЕЪРПЛЕЙ В ЖЕНСКИЯ ФУТБОЛ – НЕОБХОДИМОСТ ИЛИ ВЪЗМОЖНОСТ

Докторант Нено Ненов[1]

Резюме: *Женският футбол започва да генерира все по-голям зрителски интерес. Паричните потоци в него се увеличават с всеки следващ национален и международен шампионат. Той обаче все още е изправен пред финансови и регулаторни предизвикателства. Нещо повече, пред по-нататъшното организационно развитие на футбола при жените, стоят много въпросителни и проблеми. Едно от техните възможни решения е въвеждането на регулаторно правило, свързано с финансовия феърплей при женските футболни клубове. Във връзка с това целта на настоящия доклад е да представи анализ дали към настоящия момент той е просто възможност или съществена необходимост за развитието на женския футбол.*

Ключови думи: *УЕФА, ФИФА, Финансов феърплей, женски футбол*
JEL: Z20, Z21, Z23, Z28

THE FINANCIAL FAIR PLAY IN WOMEN'S FOOTBALL – A NECESSITY OR AN OPPORTUNITY

Neno Nenov, PhD Student

Abstract: *Women's football is starting to generate more and more spectator's interest. Cash flows in it increase with each subsequent national and international championship. However, it still faces financial and regulatory challenges. Moreover, before the further organizational development of women's football, there are many questions and problems. One of their possible solutions is the introduction of a regulatory rule related to financial fair play in women's football clubs. In this context, the purpose of this report is to present an analysis of whether it is currently merely an opportunity or a necessity for the development of women's football.*

Key words: UEFA, FIFA, Financial Fair Play, Women football
JEL: Z20, Z21, Z23, Z28

Въведение

Футболът днес генерира огромен финансов ресурс. Много голяма част от него се създава и преразпределя към футболните клубове от националните футболни федерации и международните футболни организации. На този фон регулирането на футболните финанси е изключително важно за правилното протичане на процесите в масов спорт като футбола. Затова не е случайно, че разработването и прилагането на регулации, регламентиращи футболните финанси, от страна на международните футболни федерации, е

[1] E-mail: neno.p.nenov@gmail.com, Стопанска академия „Д. А. Ценов“, катедра „Финанси и кредит“.

от изключителна важност за недопускането на финансови дисбаланси във футболната игра. Една такава регулация по същество е Финансовият феърплей на УЕФА. Той задава рамките, при които футболните клубове функционират в определена икономическа равнопоставеност и ограничава финансовите загуби и трупането на задължения. Към момента регулацията засяга единствено мъжкия професионален футбол и участието на клубовете, състезаващи се в европейските клубни турнири на УЕФА. От друга страна, през последните години женският футбол в частност също се намира в подем. Паричните потоци, които генерира той нарастват и за последното десетилетие на практика се удвоиха. Причините за това са засилващият се зрителски интерес към женския футбол, наличието на европейски клубни турнири за женски отбори и увеличението на средствата, раздавани както от УЕФА при провеждането на европейски първенства, така и от ФИФА при провеждането на световни първенства. Въпреки това състоянието на финансовите процеси в женския футбол към момента не може да бъде определено като задоволително. По данни на ФИФА (FIFA, 2021) през 2020 г. 70% от всички женски формации на световно ниво реализират финансова загуба, 22% от тях завършват финансовата година без загуба, а само 8% реализират печалба. Следователно може да се заключи, че финансовото състояние на женските футболни клубове е далеч от желаното. На този фон важност придобива анализа дали в женския футбол вече назряват условия, които налагат необходимостта от въвеждането на финансови регулации, подобни на финансовия феърплей в мъжкия футбол, и дали такива регулации могат да подобрят състоянието на женския футбол. Във връзка с това обект на изследване в доклада е финансовото състояние на женския клубен футбол, а негова цел – провеждането на системен анализ на необходимостта от въвеждането регулаторно финансово правило при женските футболни клубове.

1. Финансовият феърплей в мъжкия професионален футбол

Финансовият феърплей е финансова регулация, въведена от УЕФА през юни 2010 г. (UEFA(a), 2019), която регулира финансовото състояние на европейските футболни клубове. През годините финансовата регулация периодично бива променяна и допълвана. Това е правено през 2012, 2015 и 2018 г.

Чрез финансовият феърплей се преследват няколко основни цели. Първата е подобряване на икономическото и финансовото състояние на футболните клубове, както и тяхната прозрачност. Втората е навременно обслужване на задълженията на клубовете към футболисти, персонал и данъчните власти. Третата цел на финансовият феърплей е въвеждането на финансова дисциплина и рационалност при управлението на футболните клубове. На четвърто място той трябва да насърчи увеличението на собствените приходи на отборите и правилно разходване на ресурсите от страна на футболните клубове. Последната и може би най-важната цел е дългосрочната устойчивост на европейския футбол.

Финансовият феърплей се явява задължителна част от клубното лицензиране както на местно ниво за отборите състезаващи се в националните шампионати, така и за участие в европейските клубни турнири, които европейската футболна централа организира. Към момента в наредбата за клубно лицензиране на УЕФА футболните клубове са задължени да предоставят и информация за своето финансово състояние, а финансовият феърплей се явява допълнителна част, която я надгражда и допълва. С цел управление към регулаторното правило е създаден двукамерен контролен панел в лицето на Клубния финансов контролен орган. Той следи за спазването на критериите и извършва необходимата проверка на футболните клубове по отношение на тяхната документация. Клубния финансов контролен орган изготвя и процедурните правила (UEFA(b), 2021), които регламентират рамката за клубното лицензиране и финансовия феърплей. Той има правомощията да сключва споразумения и налага санкции на футболните клубове при неспазването на същите правила.

Важно допълнение към правилото за финансов феърплей е въведената от УЕФА класификация на релевантните приходи и разходи на клубовете. Тази класификация се налага от гледна точка на прилагането на Правилото „на нула“, тоест при калкулирането на „break-even“ резултата на футболните клубове. На база на класификацията на УЕФА, националните федерации посочват в своите нормативни документи, релевантните приходи и разходи на своите лицензианти. В нормативната уредба на Българския футболен съюз тези приходи и разходи се обозначават с понятието съответни.

Съответните приходи са (Български футболен съюз, 2020): приходите от билети, права за излъчване, спонсорство и реклама, търговски дейности и други рекламни, търговски дейности, солидарни вноски и награди от УЕФА, други оперативни приходи, приходи от разпореждане със състезателни права на собствени състезатели и печалби от разпореждане със състезателни права на състезатели, придобити от други клубове, приходи от дълготрайни материални активи, надвишаващи балансовата им стойност, намалени с всички съдържащи се в тях: непарични вноски и активи, приходи от свързани лица над справедлива пазарна стойност, приходи от нефутболни дейности, които не са свързани с футболните клубове, приходи от трансфери (наеми) на състезатели, чиято регистрация остава при лицензианта, финансови приходи и приходи от курсови разлики.

Съответните разходи са (Български футболен съюз, 2020): разходите за продажби и материали, разходите за служителите, други оперативни разходи, загубите от разпореждане със състезателни права на състезатели, амортизациите на състезателни права на състезателни, разходите за придобиване на състезателни права, финансовите разходи и дивидентите; всеки от тези разходи, увеличен със съдържащите се в него разходи по сделки със свързани лица под справедлива пазарна стойност и всеки от тези разходи,

намален със съдържащите се в него: разходи за амортизация на дълготрайните материални активи (различни от правата на състезателите), разходи за дейности за развитие на детско юношески школи, разходи за дейности за развитие на обществото и спорта, разходи за женски футбол, непарични задължения и вноски, финансови разходи, пряко свързани със строителството или основен ремонт на дълготрайни материални активи, разходи за нефутболни дейности, които не са свързани с футболните клубове.

От показаното е видно, че при калкулацията разходите на всеки клубен отбор, разходите за женски футбол се изваждат от общите такива. Основната идея на подобно действие е величината на разходите за развитието на женския футбол да не влияе негативно върху оценката на футболните клубове тяхното лицензиране и при прилагането на финансовия феърплей. Посоченото трябва да стимулира по финансов път европейските футболни клубове да развиват свой женски отбор. Открит и неизяснен обаче остава въпроса дали женският клубен футбол може да се развива по-добре под шапката на мъжките футболни клубове или женските клубове трябва да са самостоятелни юридически и финансови единици, които да подлежат на отделно лицензиране и финансово регулиране. Данните на ФИФА (FIFA, 2021) показват, че днес 42% от финансирането на един женски футболен клуб идва по линия на субсидии и директни плащания от собственика на футболния клуб. Пак според световната футболна централа 36% от издръжката на женските отбори идва посредством отчисления от мъжкия футболен клуб, където женската футболна формация е под шапката на мъжката такава. Тоест текущото положение е такова, че на клубно ниво женският футбол е много зависим от мъжкия и паричните потоци, свързани с него или от собствениците на мъжките футболни отбори. Ето защо е възможно да се мисли в посока на вероятно юридическо и финансово децентрализиране и/или отделяне на женския клубен футбол от мъжкия като начин развитието на първия да бъде още повече стимулирано. Това обаче неминуемо ще наложи въвеждането на регулации, които да го управляват, включително и финансови такива.

2. Клубно лицензиране и финансов феърплей в женския футбол – тенденции и предизвикателства

Единствената текуща регулация, която има финансов аспект по отношение на женския футбол, е тази, която важи за участие в европейският клубен турнир – Шампионска лига за жени. Това е Наредбата за Клубно лицензиране за участие в УЕФА Шампионска лига за отбори – жени (Regulations of the UEFA Women's Champions League). Турнирът се организира от европейската футболна централа от сезон 2001/2002 насам. Както показва таблица 1 през последните 3 сезона общият награден фонд, който е разпределен между всички участници в надпреварата е в размер на 7.5 млн. евро.

Таблица 1. Разпределение на средства от УЕФА към турнир Шампионска лига за жени за всички участници

Сезон	Обща стойност
2017/2018	0.6 млн. евро
2018/2019	1.3 млн. евро
2019/2020	5.6 млн. евро

Източник: UEFA Financial Reports (UEFA(e), 2017,2018,2019,2020)

През април 2021 на свое редовно заседание изпълнителният комитет на УЕФА (UEFA(c), 2021) прие новите правила за организацията, финансирането и провеждането на турнира „УЕФА Шампионска лига за жени“ за следващият програмен цикъл 2021-2025 г. Още за сезон 2021/2022 г., през който промените ще важат за първи път, европейската футболна централа ще разпредели общо 24 млн. евро между участващите клубове, което е приблизително 4 пъти над всички средства, получени от отборите, участвали в турнира през сезон 2019/2020 г. Въпреки това значимо увеличение на ресурсите към женските клубове, в новата утвърдена наредба клубно лицензиране ясно е посочено, че по отношение на финансовите критерии, трябва да бъдат спазвани всички регулаторни рамки на „Финансовият феърплей“, отнасящи се до мъжкия футбол (UEFA(d), 2021). УЕФА обаче не обвързва документално увеличението на средства към женските футболни клубове с нивата на общите приходи и общите разходи на участниците в турнира. Това е в сериозен контраст с европейския мъжки клубен футбол, където въвеждането на правилото за финансовия феърплей се наложи първо заради задлъжнялостта на футболните клубове, но и заради ръста на преразпределените от страна на УЕФА финансовите средства към тях. Ето защо може да се каже, че липсата на обвързване между средствата, предоставени от УЕФА на женските клубове и тяхното финансово състояние, ще бъде фактор, който в бъдеще ще доведе до увеличаване на финансовото неравенство между женските футболни клубове, участващи в „УЕФА Шампионска лига за жени“ и останалите отбори. Следователно рано или късно финансова регулация на женския клубен футбол ще стане наложителна и необходима за развитието на женския клубен футбол.

Заключение

Настоящият доклад представи част от картината на процесите в женския клубен футбол и по-специално регулирането на финансовите процеси в него. Изложението изясни, че в женския клубен футбол липсват финансови регулации, а женските футболни клубове са много зависими от мъжките такива или техните собственици. Ето защо развитието на женския футбол в бъдеще предполага неговото финансово регулиране и евентуално отделяне от мъжкия клубен футбол. Тоест финансовото регулиране на женския клубен футбол съвсем скоро ще стане необходимост, която ще се явява

и сериозна възможност за неговото повсеместно развитие в Европа. На този фон другите важни изводи и препоръки, които могат да бъдат формулирани на база на направеното изследване са:

Първо. Промяната на организационните правила и финансирането на съществуващ футболен турнир от страна на УЕФА в сферата на женския футбол е удачно да бъде съпроводена от нормативни изисквания за лицензиране, които са строго съобразени с текущото административно, правно, социално и финансово състояние на клубовете участници.

Второ. Увеличението на финансовите потоци към женските клубове от страна на УЕФА създава сериозна възможност за тяхната децентрализация и самостоятелност като отделна структурна единица спрямо мъжките.

Трето. Сегашните финансови регулации на женския клубен футбол от страна на УЕФА създават риск от бъдещо финансово неравенство между клубовете участници в турнира „Шампионската лига за жени“ и останалите женски клубове в Европа.

Използвани източници

FIFA. (2021). *FIFA Benchmarking Report: Women’s Football.* Извлечено от fifa.com: https://digitalhub.fifa.com/m/3ba9d61ede0a9ee4/original/dzm2o61buenfox51qjot-pdf.pdf

UEFA(a). (5 6 2019 r.). *Financial Fair Play.* Извлечено от www.uefa.com: https://www.uefa.com/insideuefa/protecting-the-game/financial-fair-play/

UEFA(b). (2021). *Procedural rules governing the UEFA Club Financial Control Body.* Извлечено от documents.uefa.com: https://documents.uefa.com/v/u/elrjBoO4LADeQxc8~nVpDg

UEFA(c). (16 4 2021 r.). *UEFA Executive Committee agenda for April meeting.* Извлечено от www.uefa.com: https://www.uefa.com/insideuefa/mediaservices/mediareleases/news/0268-120e13a73f03-019a1cf9c9e1-1000--uefa-executive-committee-agenda-for-april-meeting/

UEFA(d). (24 6 2021 r.). *Regulations of the UEFA Women's Champions League, Article 6 Duties of the clubs.* Извлечено от uefa.com: https://documents.uefa.com/r/Regulations-of-the-UEFA-Women-s-Champions-League-2021/22-Online

UEFA(e). (2017,2018,2019,2020). *Financial reports.* Извлечено от uefa.com: https://www.uefa.com/insideuefa/documentlibrary/about-uefa/financialreports/

Български футболен съюз. (2020). *Наредба за национално клубно лицензиране.* Извлечено от https://bfunion.bg/uploads/2020-02-17/Naredba_Licenzirane_BG_2020-BUL-Site-LAST.pdf